Maria Salenius
Annika Korpela
Anu Wikman-Immonen
Jarkko Lahtinen
Mari Sjöström

Hallintovaliokunnan lausuntopyyntö

K 7/2022 vp Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022

Kuntaliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle.

Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle kokoaa ansiokkaasti yhteen tilannekuvaa yhdenvertaisuuteen liittyvistä ajankohtaisista kysymyksistä ja haasteista. Kertomuksessa tarkastellaan yhdenvertaisuutta oikeudenmukaisen yhteiskunnan perustana ja otetaan syvempään tarkasteluun keskeisiä osa-alueita, kuten ulkomaalaisten asema ja oikeudet sekä ihmiskauppa.

Kuntaliitto pitää myönteisenä kehityksenä yhdenvertaisuuden tunnustamista yhä selvemmin keskeiseksi suomalaisen yhteiskunnan arvoksi. Samanaikaisesti huoli syrjivän ja rasistisen puheen normalisoitumisesta on akuutti. Hyvinvointiyhteiskunnan ei voida nähdä kaikilta osin onnistuneen, jos syrjintä ja rasismi ovat yhä useammin ylisukupolvinen kokemus, joka haastaa sosiaalista kestävän yhteiskunnan perustaa.

Kuntaliitto pitää erityisen huolestuttavana yhdenvertaisuusvaltuutetun saamien etniseen alkuperään ja vammaisuuteen liittyneiden yhteydenottojen runsasta määrää. Määrä kuvastaa sitä, että syrjintä on edelleen vakava yhteiskunnallinen ongelma. Kuntaliitto näkee oman roolinsa osalta tärkeäksi toimia kuntien suuntaan viestinviejänä sen osalta, että syrjintä tunnistetaan ja kunnat toimivat aktiivisesti siihen puuttumiseksi.

Ihmiskauppa

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ihmiskaupparaportoijana seuraa ihmiskauppaan liittyviä ilmiöitä. Kertomuksessa käsitellään ansiokkaasti ihmiskauppa ja annetaan ihmiskaupan vastaista työtä koskevia suosituksia. Yhdenvertaisuusvaltuutettu suosittaa että sosiaali- ja terveydenhuoltouudistuksen yhteydessä hyvinvointialueille tulee rakentaa toimivat menettelyt ihmiskaupan uhrien tunnistamiseksi ja avun pariin ohjaamiseksi. Kuntien sosiaali- ja terveydenhuollolla on tärkeä rooli

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

ihmiskaupan uhrien palveluiden järjestämisessä. Vuoden 2023 alusta järjestämisvastuu näiden palveluiden osalta siirtyy Hyvinvointialueelle.

Vaikka järjestämisvastuu sote-palveluiden osalta siirtyy, on kunnilla jatkossakin tärkeä rooli. Ihmiskaupan uhrin tunnistaminen voi tapahtua kunnan palveluissa ja ihmiskaupan uhri voit tarvita esim. työllisyys- ja maahanmuuttopalveluilta. Kertomuksessa yhdenvertaisuusvaltuutettu ehdottaa, että olisi laadittava valtakunnallisia toimintamalleja ihmiskaupan uhrin tunnistamiseksi ja avun piirin ohjaamiseksi. Kuntaliitto pitää tätä kannatettavan ja tarpeellisena. Kun toimivia menettely- ja ohjausmalleja laaditaan, on tärkeää muista kuntien rooli ja pitää heidät mukana työskentelyssä.

Ihmiskaupan määritelmä on avoin ja kattaa erilaisia hyväksikäytön muotoja. Näitä muotoja tunnistetaan aiempaa paremmin. Uusien muotojen tunnistaminen ja määrittely ei kuitenkaan ole helppoa ja katvealueita syntyy. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että kunnilla on saatavissa riittävästi tietoa ja maksutonta koulutusta ihmiskauppaan liittyen.

Ihmiskaupan vastainen työ on kehittynyt viime vuosina Suomessa ja samanaikaisesti ilmiö on noussut julkiseen keskusteluun vahvemmin. Muun muassa kansallisella toimintaohjelmalla sekä ihmiskaupparikoksiin keskittävällä poliisin erityisyksiköllä on haluttu puuttua kasvaviin haasteisiin ja tehostaa rikosvastuuta. Ihmiskaupan vastaista toimintaohjelmaa tulee kehittää jatkossakin ja vahvistaa yhteyksiä muihin toimintaohjelmiin, kuten naisiin kohdistuvaan väkivallan torjuntaohjelmaan ja lapsistrategiaan.

Kuntaliitto pitää tärkeänä lapsiin kohdistuvan ihmiskaupan estämistä ja lapsiuhrien tunnistamista. Kuntaliitto pitää erityisen huolestuttavana, että suurin osa ihmiskaupasta jää edelleen piiloon. Tämän vuoksi tapoja puuttua tähän vaikeaan ilmiöön on kehitettävä monialaisesti ja monitoimijaisesti.

Työperäiseen hyväksikäyttöön puuttuminen edellyttää monialaista yhteistyötä

Työperusteisen maahanmuuton edistäminen ja erilaiset sitä valmistelevat toimet ovat ajankohtaisia myös kuntien työvoimakysymyksissä, koska esimerkiksi väestön ikääntyessä hoidon ja hoivan palvelujen tarve kasvaa. Työperusteinen maahanmuutto turvaa osin kuntien työvoiman saantia. Myös työn perusteella maahan tulleiden henkilöiden asettumista ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan on tuettava. Kuntaliitto katsoo, että työperusteisen maahanmuuton edistäminen ja sen perusteella tapahtuva rekrytointi on parhaimmillaan työnantajalähtöistä. Kuntaliitto haluaa korostaa, että vastuullinen, eettisesti korkeatasoinen ja läpinäkyvä toiminta on välttämätöntä ja kaikkien edun mukaista.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää tärkeää huomiota työperäisen hyväksikäytön estämiseen. Työvoiman liikkuvuuden kasvaessa on kiinnitettävä huomiota myös työperäisen hyväksikäytön ennalta ehkäisemiseen sekä sen havaitsemiseen. Kuntaliitto pitää tärkeänä, että

tietoa ja koulutusta ihmiskauppailmiöstä sekä työperäisestä hyväksikäytöstä lisätään. Kuntaliitto korostaa, että jos kunnan palveluissa havaitaan viitteitä hyväksikäytöstä, on oltava keinot ja ohjeet siitä, miten hyväksikäytön uhria voidaan ohjata eteenpäin ja rohkaista hakemaan apua tilanteeseensa.

Ulkomaalaisten asema ja oikeudet

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää raportissaan erityistä huomiota lapsen edun ja perhe-elämän suojan toteutumiseen. Kuntaliitto pitää tärkeänä sitä, Suomi antaa korkeatasoista kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville. Perheenyhdistämiskriteereitä tarkennettaessa on kiinnitettävä huomiota lapsen edun toteutumiseen ja kansainvälistä suojelua saavien kotoutumisen edistämiseen.

Kunnilta saadun palautteen mukaan tieto perheenyhdistämismahdollisuudesta ja perheen läsnäolo ovat kotoutumista edistäviä tekijöitä. Kuntaliitto korostaa lapsen edun toteutumista kaikissa tilanteissa. Lapsen edun huolellinen arviointi on tarpeen myös tilanteissa, joissa mahdollinen perheenyhdistäminen olisikin lapsen edun vastaista.

Laadukas kuntatasoinen yhdenvertaisuussuunnitelma lisää tavoitteellisuutta

Kunnilla on viranomaisina lakisääteinen velvollisuus laatia yhdenvertaisuussuunnitelma. Yhdenvertaisuussuunnitelman avulla yhdenvertaisuustyön tavoitteellisuus ja dokumentointi vahvistuvat. Pelkkä suunnitelma ei luonnollisestikaan riitä, myös sen toimeenpanoon tarvitaan resursseja ja osaamista. Yhdenvertaisuusvaltuutettu kiinnittää kertomuksessaan huomioita siihen, että osalta kunnista puuttuu yhdenvertaisuussuunnitelma. Myöskään kaikki muut viranmaiset eivät ole huolehtineet suunnitteluvelvoitteesta täysimäärisesti. Kuntaliittoon tulee kunnista jatkuvasti yhteydenottoja, joista tulee ilmi, että suunnitelmien laatiminen ja päivittäminen on monin paikoin käynnissä. Onkin tärkeä huomata, että suunnitelmien tilanne elää jatkuvasti: aiempia suunnitelmia päivitetään ja uusia kuntia liittyy suunnitelmia laatineiden kuntien joukkoon.

Olennaista on, että lähtötilanteen arvioimiseksi on saatavilla riittävästi tietoa (ml. ulkomaalaisten asema ja ihmiskauppa). Tämän tiedon kerääminen ei voi jäädä yksittäisten kuntien tehtäväksi, vaan riittävällä kansallisella tiedontuotannolla ja tiedon maksuttomuudella on varmistettava kuntien mahdollisuuden laadukkaaseen suunnittelutyöhön. Kuntaliitto tarjoaa oman perustoimintanaan kunnille neuvontapalvelua, asiantuntijatukea, tilaisuuksia ja verkostotoimintaa myös jatkossa.

Kuntaliitto on samaa mieltä yhdenvertaisuusvaltuutetun kanssa siitä, että hyvinvointialueita rakennettaessa on välttämätöntä varmistaa viranomaisten valmiudet ja osaaminen yhdenvertaisuuden arviointiin liittyen. Keskeistä on että jo valmistelu- ja suunnitteluvaiheessa yhdenvertaisuus on huomioitu. Yhdenvertaisuuteen liittyy myös yhdyspintakysymyksiä, kuten suunnittelussa tarvittavan tiedon virtaaminen ja yhdensuuntaiset tavoitteet.

Vaikuttava tietoperusteinen johtaminen ja suunnittelu perustuvat laajaan tietopohjaan ja Kuntaliitto jakaa yhdenvertaisuusvaltuutetun toiveen pitkäjänteisestä tiedonkeruusta ja tutkimuksesta. Mitä aiemmin yhdyspinnat kuntien ja hyvinvointialueiden yhdenvertaisuustyön osalta tunnistetaan, sitä vaikuttavammin yhdenvertaisuutta pystytään edistämään kokonaisuudessaan.

Muita huomioita

Sivistyspalvelut

Yhdenvertaisvaltuutettu esittää kertomuksessaan, että oppilaitosten velvollisuutta puuttua häirintään tulisi vahvistaa yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen yhteydessä. Kuntaliitto toteaa, että eduskunta on jo keväällä 2022 hyväksynyt muutokset perusopetuslakiin (163/2022), ammatillisesta koulutuksesta annettuun lakiin (164/2022), lukiolakiin (165/2022) ja tutkintokoulutukseen valmentavasta koulutuksesta annettuun lakiin (166/2022). Lakimuutoksilla on täsmennetty oppilaan ja opiskelijan velvollisuuksia muun muassa lisäämällä lakeihin syrjivää toimintaa koskeva kielto sekä täsmentämällä koulun ja oppilaitoksen henkilöstön ilmoitusvelvollisuutta huoltajalle. Nämä muutokset astuvat voimaan 1.8.2022.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu kuvailee kertomuksessaan koronaepidemian poikkeuksellisista vaikutuksista koulutukseen. Kuntaliitto yhtyy siihen, että opetusjärjestelyitä on jouduttu tekemään ilman ennakoinnin mahdollisuutta. Erityisesti perusopetuksen osalta lainsäädäntö ei tunnista selkeästi erinäisiä poikkeus- ja häiriötilanteita, jolla voi olla välittömiä vaikutuksia opetuksen järjestämiseen. Kuntaliitto on kiinnittänyt huomiota perusopetuslain mukaisia poikkeuksellisia opetusjärjestelyitä eli etäopetukseen siirtymistä koskevan sääntelyn haasteisiin mm. lausunnoissaan. Väliaikaisen lainsäädännön soveltaminen ja siitä eri viranomaisten antamat ohjeistukset ja suositukset sekä säännösten sanamuotoa laajemmat tulkinnat ovat aiheuttaneet epäselvyyttä. Kuntaliitto korostaa, että kunnalta ja perusopetuksen järjestäjältä edellytetään lainsäädännön mukaista toimintaa myös koronavirusepidemian aikana. Viranomaisten kunnille opetuksen järjestäjinä antamat ohjeistukset ja suositukset eivät saa ohjata toimimaan tästä poikkeavasti yksittäisten oppijoiden tai perheiden osalta. Tämä koskee esimerkiksi tilanteita, jossa viitataan syrjäytymisvaarassa tai haavoittuvassa asemassa oleviin oppilaisiin, riskiryhmään kuuluviin huoltajiin, huoltajien altistumisiin tai omaehtoisiin karanteeneihin.

Varhaiskasvatus

Kertomuksessa lasten yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi yhdenvertaisuusvaltuutettu katsoo, että yhdenvertaisuussuunnitteluvelvoite tulisi ulottaa koko koulutusjärjestelmään, myös varhaiskasvatukseen. Kuntaliitto nostaa esiin, että varhaiskasvatuslain mukaisten varhaiskasvatuksen tavoitteiden osalta edellytetään, että kaikille lapsille tulee antaa yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää

yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. Lisäksi jokaiselle lapselle on laadittava yksilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma.

Varhaiskasvatus perustuu Opetushallituksen määräämään varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja niiden pohjalta laadittuihin paikallisiin suunnitelmiin. Niissä määritellään tarkemmin kuntakohtaisista toimintatavoista myös yhdenvertaisuuden osalta. Kuntaliitto ei pidä ehdotusta erillisen yhdenvertaisuussuunnitelman laatimisesta tarkoituksenmukaisena. Suunnitelma ei välttämättä paranna nykytilannetta vaan siihen tulee ensisijaisesti puuttua esimerkiksi kouluttamalla henkilöstöä ja lisäämällä tietoisuutta myös tältä osin. Myös hyvällä kuntatason yhdenvertaisuussuunnitelmalla voidaan tukea yhdenvertaisuuden toteutumista varhaiskasvatuksessa.

Lopuksi

Tosiasiallisen yhdenvertaisuuden toteutuminen edellyttää ponnisteluja kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla kuten kertomuksessa todetaan. Kaikilta tarvitaan aktiivisia toimia, mutta myös uudenlaisia ratkaisuja ja toimintamalleja, joiden kansallinen jakaminen on tärkeää. Kuntaliitto tunnistaa kuntien laaja-alaisen yhdenvertaisuuden edistämisen vastuun ja samalla muistuttaa, että kuntien niukkenevat resurssit yhdenvertaisuuden vahvistamiseksi tehtävän työn osalta on välttämätöntä turvata.

Lasten ja nuorten yhdenvertaisuuteen on myös Kuntaliiton näkökulmasta panostettava kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla. Esimerkiksi vähemmistönuorten hyvinvointihaasteita ratkomaan tarvitaan jatkossakin kuntia. Varhaiskasvatuksessa ja kouluissa tehtävä rasisminvastainen työ on merkittävässä asemassa, kun halutaan vähentää syrjintäkokemuksia varhaislapsuudessa ja kouluiässä. Syrjintäkokemukset vaikuttavat vahvasti jokaisen lapsen ja nuoren minäkuvaan ja hyvinvointiin. Kaikenlainen vihapuhe on erityisen tuomittavaa, eikä kuntien tule sitä sallia omassa toimintaympäristössään.

Kunnilla on myös työnantajina erittäin keskeinen rooli syrjinnän kiellon näkökulmasta. Kunnilla on mahdollisuus toimia positiivisina esimerkkeinä vaikeasti työllistyvien ryhmien työllistämisessä. Myös hyvien työ hyvien väestösuhteiden eteen ja rasismia vastaan tehdään usein paikallistasolla. Kuntien osaaminen ja anti tähän työhön on tärkeä tunnistaa ja tukea sitä.

SUOMEN KUNTALIITTO

Terhi Päivärinta
Johtaja, hyvinvointi ja sivistys

Maria Salenius
erityisasiantuntija

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi